

Erkki Tuomioja

Mihin maailma on menossa

Unesco Aspnet koulujen seminaari 6.9. 2016

Miten suunnistaa globaalien keskinäisriippuvuuksien ajassa

Me **elämme historiatonta aikaa**. Tarkoitan sitä että tieto ja ymmärrys suurista historiallista trendeistä on hektisten muutosten ja uutisvirran keskellä eläville ihmisille katoavaa kansanperinnettä. En siis tarkoita historian nippelitiedon, vuosilukujen tai hallitsijoiden ja muun sellaisen heikkoa tuntemusta – olkoon että olisi hyvä osata asettaa esim. sellaiset tapahtumat kuin ensimmäinen ja toinen maailmansota suurin piirtein oikein aikajanelle ja kertoa ketkä niihin osallistuivat. Tällaisen tiedon voi katsoa kuuluvan jonkinlaiseen yleissivistykseen, vaikka ylioppilaaksi ja maisteriksikin voi selviytyä ilman että kukaan tätä kysyisi.

Tätä yleistiedon puutetta en siis tarkoita, vaan sitä miten ihmisiltä puuttuu riittävän selkeä näkemys siitä mistä ja miten olemme tulleet sellaiseen maailmaan ja yhteiskuntaan, jossa nyt elämme. Ilman tätä historiallista perspektiiviä ei pysty ymmärtämään tätä päivää eikä kykene näkemään myöskään tulevaisuuteen eikä ottamaan sitä haltuunsa. Historiaa tuntemattomilla on myös suurempi riski joutua historian ja erilaisten historiallisten myyttien ja historian väärinkäytön vangeiksi.

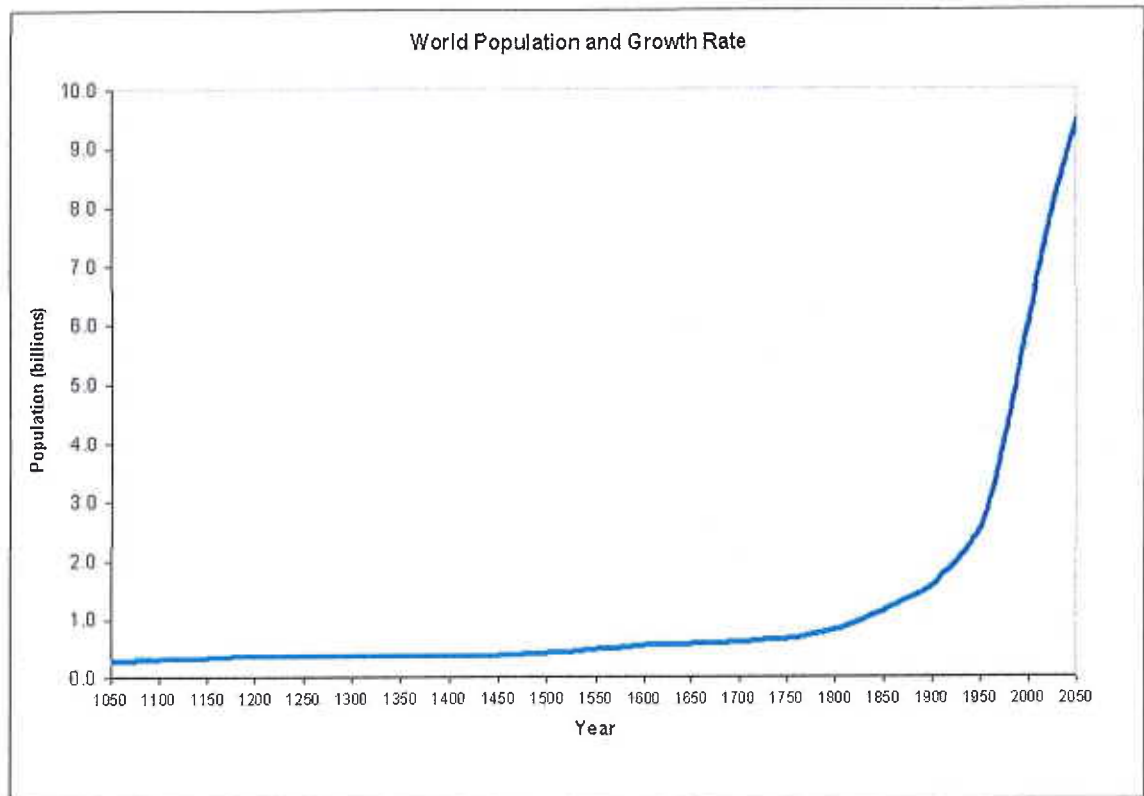
Historia ei koskaan ole sillä tavoin valmiiksi kirjoitettu etteikö sitä aina tultaisi uudelleen arvioimaan. Siksi historian pitkien syklien tulkintoja tulee lähestyä varovaisesti ja varauksellisesti. Tunnettu on Tshou En-lain vastaus presidentti Nixonille kun hän Kiinassa vuonna 1972 kysyi mikä on Ranskan vallankumouksen merkitys. Liian aikaista sanoa, oli vastaus. Tosin nyttemmin on epäilty, että he olisivatkin tarkoittaneet Pariisin vuoden 1968 ylioppilasvallankumousta...

Historiasta voidaan erottaa erilaisia kausia ja muutoksia. Oleellista on erottaa isot ja pysyviä muutoksia tuovat pitkät syklit lyhytaikaisimmista vaihteluista. Vain tällä tavoin voi syntyä ymmärrys ympäristöömme ja meitä ihmisinä muokkaavista suurista talouden ja yhteiskunnan kehityskaarista.

Isoja paradigmanmuutoksia oli se **miten teollinen vallankumous muutti maailmaa ja vapautti väestönkasvun siihen asti sitä hillinneestä syntyvyyden ja kuolleisuuden keskinäisyydestä**. Siitä alkoi myös maailmanlaajuinen siirtyminen sellaiseen keskinäisriippuvuuteen, joka nyt sitoo kaikkia maailman maita yhteen sekä hyvässä että pahassa ja tavalla, josta emme voi enää rimpuilla irti vaikka kuinka mieli tekisi.

Isotkin vuosikymmeniä tai vuosisatojakin kestävät suuret muutokset voivat jäädä niiden keskellä eläviltä huomaamatta, ja niiden merkitys nähdään ja ymmärretään vasta myöhempien sukupolvien aikana. Mutta sama tiedostamisen haasteellisuus koskee vähintään yhtä lailla myös nopeitten muutosten keskellä elämistä.

1. Väestönkasvu

Yksi megatrendi ylitse muiden. Se on väestönkasvu maailmassa, joka on yksi toisen maailmansodan päättymisen jälkeen enemmän kuin kolminkertaistanut silloisen 2,3 miljardin ihmisen määrän nykyiseen 7.3 miljardiin. Tämä on keskeisin syy siihen, että elämme kasvavan keskinäisriippuvuuden maailmassa.

Johtopäätös tästä on ettei meillä voi olla mitään historiallista tietoa tai kokemusta yhtäältä siitä, miten tällaisen väestömäärän asuttamassa kasvavan keskinäisriippuvuuden maailmassa tulee ihmisten ja heidän muodostamiensa yhteisöjen, kansakuntien ja valtioiden, keskinäiset suhteet järjestää, eikä toisaalta siitä mitä tällaisen ihmismäärän elättäminen vaikuttaa siihen, miten järjestämme ihmisen suhteen luonnonympäristöön.

Teollisen vallankumouksen alettua on ihminen ottanut käyttöönsä yhä tehokkaampia tapoja ammentaa ympäristöstään luonnonvaroja, muokata niitä mieleisikseen tuotteiksi ja näin tehdessään jättänyt ympäristöönsä yhä kasvavan määrän jätteitä, päästöjä ja myrkkyjä. Tämän kehityksen kestämyydestä olemme vasta verrattain myöhään tulleet tietoisiksi, emmekä sen jälkeenkään ole kyenneet vielä lopettamaan sen enempää luonnon monimuotoisuuden kiihtyvää kuihduttamista kuin ihmisperäisen ilmastomuutoksen etenemistä.

Väestönkasvun ja ympäristön suhde on pitkälti matematiikkaa. Samanlaisissa olosuhteissa ja samalla vauraustasolla elävät ihmiset vaikuttavat henkeä kohden yhtä paljon ympäristöön ja luonnonvarojen kulutukseen, eli 7 miljardia ihmistä vaikuttaa n. kymmenkertaisesti ympäristöön kuin 700 miljoonaa. Toki on olemassa myös skaalaetuja, yhtä lailla kuin myös vaikutusten kasaantumista jotka vaikuttavat eri suuntiin.

Nyt meillä saattaa parhaassakin tapauksessa olla enintään muutama vuosikymmen aikaa sopeuttaa kaikki ihmisen toiminnot maapallolla ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kehityksen vaatimuksiin.

Se että tunnemme ja tiedämme ekologisen kestävyuden haasteet ei vielä tarkoita sitä, että niihin myös kyettäisiin, tai kaikkien osalta edes haluttaisiin vastata. Se ei ole liioin mahdollista ilman, että pystymme myös toteuttamaan sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kehitystä. Tähän palaan myöhemmin.

Väestökasvu, liikkuvuus ja valtioiden muodostus

Ihmiskunnan historia on ollut suurten muuttoliikkeiden historiaa. Suvereenien valtioiden määrittämien rajojen maailma luotiin vasta Westfalenin rauhassa 1648, mutta se koski hallitsijoiden vallan maantieteellisiä rajoja, eikä juurikaan estänyt liikkuvuutta.

Vapaa liikkuvuus Euroopassa oli tosiasia vuoteen 1914 saakka, ihmiset saattoivat matkustaa ilman passeja ja viisumeja. Siihen aikaan maailman väkiluku oli kuitenkin vasta 1,8 miljardia, ja vaikka siirtomaavallat olivat 1800-luvun loppuun mennessä jakaneet maapallon ja värittäneet kartat omilla väreillään, oli maailmassa kuitenkin siihen saakka ollut nykynäkökulmasta jokseenkin asuttamattomia alueita ja suuret kansakuntia muodostavat muuttoliikkeet olivat olleet mahdollisia, vaikka usein tapahtuivat alkuperäiskansojen kustannuksella, kuten Australian ja Pohjois-Amerikan asuttamisessa.

Rajat avautuvat ja niin pääomat, tavarat, palvelut kuin ihmisetkin liikkuvat niiden ylitse koko ajan aikaisempaa helpommin ja suuremmin määrin.

Pakolaisuus muuttoliikkeiden syynä on ikivanha asia, mutta pakolaisten erottaminen muista muuttoliikkeisiin osallistujista on kohtuullisen uusi ja vasta toisen maailmansodan jälkeen kv. sopimuksilla säädelty asia, keskeisenä herättäjänä juutalaisten joukkotuho.

Sodan jälkeen Eurooppa oli täynnä pakolaisia. Keskitys- ja tuhoamisleireiltä vapautettujen juutalaisten lisäksi uutta kotia joutuivat nyt vuorostaan hakemaan toistakymmentä miljoonaa itäalueilta karkoitettua saksalaista sekä myös muutama miljoona muiden kansallisuuksien edustajia, kuten ukrainalaisia, serbejä ja karjalaisia evakkoja Suomessa. Ruotsissakin paluuta Suomeen odotti vielä tuhansia Lapin sotaa paenneita Lapin asukkaita.

Vielä kuusi vuotta sodan päättymisen jälkeen liki puoli miljoonaa pakolaista Euroopassa oli edelleen leirimajoituksessa kun YK:n jäsenvaltiot kokoontuivat Genevessä laatimaan edelleen pakolaisten statusta ja kohtaloa määrittävän pakolaiskonvention vuonna 1951. Se perustui kolme vuotta aiemmin hyväksytyyn ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen jossa oikeus turvapaikan hakuun on mukana.

Pakolaisten lukumäärä maailmassa on tänään UNHCR:n mukaan yli 20 miljoonaa. Tähän lukuun eivät vielä sisälly maansisäiset kodeistaan lähtemään joutuneet pakolaiset, joita on noin 40 miljoonaa maailmassa, yksin Syyriassa heitä on yli 7,5 miljoonaa.

Yli puolet pakolaisista on lähtöisin Afganistanista ja Syyriasta. Syyrian pakolaisista yli kaksi kolmasosaa on kolmessa maassa, n. 1,5 miljoonaa on Turkissa, n. 1,2 miljoonaa Libanonissa ja n. 600 000 Jordaniassa. Nyt Eurooppaan hakeutuvista pakolaisista valtaosa on näistä kahdesta maasta sekä Irakista lähtöisin.

Kaikki kolme Eurooppaan suuntautuvan pakolaisuuden suurinta lähtömaata ovat sotatoimialueita. Afganistanissa ja Syyriassa on taisteltu pitkään ja sotatoimet näyttävät vain kiihtyneen. Kaikkiin näihin sotiin ovat osallisia ja siten myös pakolaisuudesta osavastuussa suoraan tai epäsuorasti myös Yhdysvallat ja useimmat Euroopan maat.

Miksi juuri nyt yritykset hakea turvapaikkaa Euroopassa ovat nousseet tällaisiin mittasuhteisiin ? Sotatoimien kiihtyminen on yksi syy tähän. Kiihtyviin sotatoimiin kuuluvat myös Pariisin terrori-iskut, sillä terrori-iskujen kohteet ja uhrit ovat yli 95 prosenttisesti muualla kuin Euroopassa. Pariisista ei silti lähde pakolaisia, mutta kylläkin Bagdadista ja Kabulista ja muista kaupungeista joissa räjäytykset ja pommit ovat jokapäiväistä todellisuutta ja joissa viranomaiset eivät pysty eivätkä aina haluakaan suojella kaikkia kansalaisia.

Toinen syy on pakolaisten aseman jatkuva heikentyminen heitä eniten vastaanottaneissa

Tällaisiin ihmismääriin sisältyy tietysti hyvin eritaustaista väkeä. Suurii osa tämänkin aallon turvapaikan hakijoista on kuitenkin yksiselitteisesti ihmisiä jotka ovat sopimusten mukaisesti turvapaikan tarpeessa ja suojeluun oikeutettuja, ja tämä osa heistä myös turvapaikan saa koko ajan tiukentuneen seulonnan jälkeen. Sekin on sanottava, ettei kielteisen päätöksen saaneistakaan kuin pieni osa ole sellaisia, jotka pitäisi ehdottomasti torjua sen vuoksi että muodostaisivat vaaran vastaanottajamaalle.

Pakolaiset eivät siis ole työperäisiä maahanmuuttajia, mutta hekin ovat ihmisiä, jotka kotoutuksen onnistuessa tulevat antamaan rakentavan panoksensa vastaanottajamaan talouden ja kehityksen vahvistamiseksi, kuten hyvin hallitussa ja hoidetussa maahanmuuttopolitiikassa yleensä. Valtaosa pakolaisista kuitenkin toivoo vielä voivansa palata koteihinsa ja jälleenrakentamaan maataan heti kun se on turvallisesti mahdollista.

Pakolaiskriisi on jälleen myös Euroopan unionin kriisi.

On surkeata kuunnella miten innostuneimpia ongelman palauttamisesta köyhemmille ja jo nyt raskaimman taakan kantaneille maille ovat juuri ne tahot, jotka innokkaimmin ovat vaatineet Suomen nyt toteuttaman kehitysyhteistyön ja kansainvälisen kriisinhallinnan leikkauksia.

Tärkeintä ja samalla myös vaikeinta on toimia niiden konfliktien, sotien ja ihmisoikeusloukkausten lopettamiseksi, jotka ajavat ihmisiä pakolaisiksi heidän etnisestä tai uskonnollisesta taustastaan riippumatta.

Samalla on ymmärrettävä, ettei edes kaikkien nyt käynnissä olevien sotien lopettaminen tule pakolaisuutta eikä muuttohalukkuutta lopettamaan. Entistä vaikeammaksi tulee myös sotaa ja vainoa pakenevien erottaminen ns. elintasopakolaisista. Jälkimmäinen käsite on sinänsä väärin leimaava. Vaikka Suomesta lähti esim. 1918 ja 1944 ns. aitoja pakolaisia ovat toista sataa vuotta sitten Pohjois-Amerikkaan ja viisikymmentä vuotta sitten Ruotsiin lähteneet sadattuhannet suomalaiset juuri näitä tällaisia paremman toimeentulon tarpeessa olleita ns. elintasopakolaisia.

Ilmastomuutoksen eteneminen tulee joka tapauksessa ylläpitämään ja lisäämään muuttopaineita. Pahimmillaan se tarkoittaa tarvetta niiden pienten saarivaltioiden koko väestön uudelleensijoittamista, jotka valtamerien pinnannousu uhkaa kokonaan jättää alleen, mutta myös aavikoituminen ja muut heikkenevät ympäristöolosuhteet pakottavat ihmisiä hakeutumaan elinkelpoisimmille alueille.

Vaikka väestökasvu tulee jatkamaan tasaantumistaan tiedämme, että maailman väkiluku nousee ainakin yhdeksään tai kymmeneen miljardiin ennen kuin se voi tasaantua. Tämäkin merkitsee sitä, että tulevaisuuden maailmassa kaikki maailman valtiot tulevat olemaan enenevässä määrin monikulttuurisia, monietnisiä ja moniuskonnollisia. Tämä määrittää sekä valtioiden sisäistä kehitystä että niiden keskinäisiä suhteita.

Valtioiden suhteet keskinäisen riippuvuuden maailmassa

Westfalenin rauhassa 1648 määritelty suvereenien valtioiden järjestelmä on tämän päivän maailmassa jo fiktio. Keskinäinen riippuvuus on tosiasia, josta yksikään valtio maailmassa oli sitten kyse ydinasein varustetusta suurvallasta tai pienestä kääpiövaltiosta ei ilman valtavia kustannuksia voi irroittautua. Keskinäinen riippuvuus on tosiasia sekä hyvässä että pahassa, piti siitä tai ei.

Vaihdannan lisääntyminen ja työnjaon syventyminen, johon ihmisten kasvava liikkuvuus liittyy, on lisännyt vaurautta ja hyvinvointia kaikkialla maailmassa. Rajojen pysyvä sulkeminen taloudellisen tai kulttuurin omavaraisuuden tavoittelemisen merkeissä vain köyhdyttää kaikkia sekä taloudellisesti että henkisesti. Tämän peruuttamattomuuden ymmärtäminen ja siihen sopeutuminen on vakauden, rauhan ja koko ihmiskunnan tulevaisuuden avainkysymys.

Voimapolitiikka keskinäisen riippuvuuden maailmassa

Valtioiden asemaa ja ulkopoliittikkaa on yleensä tarkasteltu maantieteestä ja historiasta lähtien. Koska maantiedettä tai historiaa emme voi muuttaa on tämä edelleenkin tarpeen, mutta se ei vielä riitä. Aihetta voi ja pitää tarkastella myös toisesta, ns. kahden todellisuuden näkökulmasta.

Yhtäällä on vanhan reaaliolitiikan maailma, jossa valtiot nojaavat voimapolitiikkaan ajaakseen kansallista etuaan, myös muiden kustannuksella jos mahdollista ja sallittua. Tämä on se maailma, jossa sotilaalliset uhat ovat hallitseva uhakuva ja jossa turvallisuus on varautumista ja sen välineinä varustautuminen ja sotilaallinen liittoutuminen.

Toisaalla on keskinäisen riippuvuuden maailma, jossa uusiin turvallisuushaasteisiin kukaan ei voi vastata vain yksin ja/tai vain voimapolitiikan keinoin vaan joiden hallinta edellyttää mahdollisimman laajaa monenkeskistä yhteistyötä. Tässä maailmassa turvallisuutta voidaan ja pitää yhdessä rakentaa ja sotilaallisten voimavarojen painotus siirtyy aluepuolustuksesta kriisinhallintaan.

Vanhan todellisuuden maailma on hallinnut valtioiden toimintaa ja myös käsityksiä Suomen asemasta näihin aikoihin asti. Nykymaailmassa voimapolitiikka ei kuitenkaan enää pysty tuottamaan kenellekään pysyviä etuja.

Joukkotuhoasieden käyttökelvottomuus,

Vaikka voimapolitiikka on tämän päivän maailmassa kykenemätön tuottamaan pysyviä etuja, on tähän varautuminen tarpeen niin kauan kuin on vielä johtajia ja toimijoita, jotka tätä eivät olisi havainneet. Tämä koskee niin voimapolitiikan aloitteentekijöitä kuin sen uhrejakin.

Miksi voimapolitiikkaa sitten käytetään? Miksi konflikteja lähi-idässä, pohjois-Afrikassa, Ukrainassa?

Ensinäkin nykypäivän konflikteissa on harvoin suoraan kahta valtiota vastakkain, vaan osallisia ovat yksi tai useampia ei valtiollisia toimijoita: ISIS ja muut terroristijärjestöt, puolisotilaalliset vapaajoukot ja erilaiset palkka-armeijat. Myös Ukrainassa konfliktin ratkaisua vaikeuttavat erilaiset aseelliset toimijat jotka eivät ole täydellisesti valtiollisten toimijoiden hallinnassa.

Ukrainan konflikti myös kertoo sen, ettei Venäjä ole saavuttanut mitään kestäviä etuja harjoittamansa voimapolitiikan kautta, jonka suorat ja epäsuorat kustannukset ovat maalle nousseet moninkertaisiksi siihen nähden, mihin sen käyttöä koskevat laskelmat perustuivat.

Talouksien keskinäisen riippuvuus

Kasvavan keskinäisriippuvuuden maailmassa kaikki, myös Suomi, ovat sekä kasvavassa määrin taloudellisesti sidoksissa toisiinsa että yhtä lailla alttiita globaaleille ja muille ei-valtiollisille uhkille.

Keskinäisriippuvuuden maailmassa on myös vastattava siihen, miten pystymme säilyttämään menestyksekkään hyvinvointiyhteiskunnan mallin. Vahvuutenamme on muiden pohjoismaiden tavoin pitkälle kehitetty, hyvään ja korruptiosta vapaaseen hallintoon, avoimeen demokratiaan ja kaikkien ihmisten tasa-arvoiseen kohteluun perustuva pohjoismainen hyvinvointivaltio, jonka vaaliminen ja edelleen kehittäminen on myös jatkossa menestyksemme perusedellytys.

Hyvinvointimallimme kestävyys ei kuitenkaan ole annettu asia, eikä se riipu vain omasta tahdostamme ja osaamisestamme. Monet niistä talous- ja yhteiskuntapolitiikan välineistä, joilla malliamme on rakennettu, eivät ole enää samalla tavoin kuin ennen yksin oman kansallisen päätöksentekomme käytössä. Ymmärrys tästä on ollut yksi peruste sille, että olemme hakeutuneet Euroopan Unioniin, joka voi halutessaan ja osatessaan tehokkaammin käyttää näitä välineitä kuin mihin meillä omatoimisesti on mahdollisuus.

Ajankohtainen keskustelu Suomessa koskee sitä mitä talouden kestävyys nyt meiltä edellyttää. Se keskustelu on kuitenkin nostettava kesätyöväjettä ja velkaantumisasetta laajempiin ja merkittävämpiin kysymyksiin siitä, mitä taloudellinen kestävyys oikein on.

Talouden kestävyys ei voi tarkoittaa unelmaa jatkuvasta taloudellisesta kasvusta. Se ei myöskään tarkoita nolla- tai miinuskasvun tavoittelua. Ihmisen tieto-taitojen lisääntymisellä tuskin on rajaa, mutta sen tuottamaa kasvua ei enää tarvitse eikä voi mitata ulos luonnonvarojen lisääntyvänä kulutuksena.

Sosiaalinen kestävyys

Talouden kestävyden rinnalla sosiaalinen kestävyys ei ole saanut läheskään yhtä paljoa huomiota. Maailmassa tulot ja varallisuus keskittyvät niin, että yksi prosentti ihmisistä omistaa puolet kaikesta maailman varallisuudesta, ja vieläpä niin että 62 maailman rikkainta ihmistä omistaa yhdessä yhtä paljon varallisuutta kuin 3,7 miljardia ihmistä eli köyhin puolisko muista ihmisistä.

Suuret varallisuuserot eivät ole ennenäkemättömiä. Suurimmillaan ne ovat olleet 1900-luvun alussa ennen ensimmäistä maailmansotaa. Sen jälkeen seurasi noin 70 vuotta erojen tasaantumisen kautta, kun molemmat maailmansodat tuhosivat niiden varallisuutta, joilla sitä eniten oli ja kun 30-luvun suuren pulakauden kokemukset vahvistivat tahtoa ja Keynesin opit mahdollisuuksia tietoisin politiikan keinoin toimia tulo- ja varallisuuserojen tasoittamiseksi teollistuneissa maissa. Nyt 70-luvulla tapahtunut käänne näkyy kasvaneina tulo- ja varallisuuseroina, julkisten hyvinvointipalvelujen yksityistämisenä ja heikentämisenä ja markkinalogiikan ulottamisena sellaisille aloille, kuten mm koulutukseen ja ylipistoihin, joissa sitä ei ole aiemmin hyväksytty toimintoja ohjaavana periaatteena.

Tähän ovat johtaneet niin siirtyminen teollisuusyhteiskunnasta palveluyhteiskuntaan ja uuden informaatioteknologian vaikutus työn järjestämiseen ja sisältöön, globalisaation markkinavapauksia lisäävä talouksien yhdentyminen ja kansallisen politiikan vaikutusalan spistaminen yhtä lailla kuin ideologinen tekijä, eli anglosaksisissa maissa ensimmäiseksi valtaan päässyt uusliberalismi.

Se mitä olemme todistamassa on luokkayhteiskunnan paluu.

Merkittävin, mutta lopulta epäonnistunut yritys kumota luokkayhteiskunta saattoi olla lokakuun vallankumous Venäjällä. Menestyksekkäin tässä pyrkimyksessä on ollut Pohjoismainen hyvinvointivaltion malli joka on pitänyt jatkuvasti kaikki pohjoismaat erilaisten kauneuskilpailujen ja menestysvertailujen kärkikymmenikössä tai lähellä sitä. Mutta sitä, että näin olisi aina myös tulevaisuudessa, ei voi ottaa annettuna.

Tosiasia on, että luokkayhteiskunta, jonka parhaimmillaan kuvittelimme hävittäneemme, on hiipimässä takaisin. Kun Suomessa tuloerot vielä vuonna 1966, jolloin hyvinvointivaltion rakentaminen pääsi alkuun, jättivät lähes 20 prosenttia väestöstä köyhyysrajan alle, niin vuoteen 1991 mennessä köyhyysaste oli pudonnut jo 6 prosenttiin. Sen jälkeen tuloerojen kasvu on kuitenkin nostanut myös köyhyysasteen 13 prosenttiin.

Vielä selvemmin kielteisen käänteeseen huomaa alakohtaisessa tarkastelussa. Kansanterveyslaki tuli voimaan vuonna 1972 ja sen seurauksena väestöryhmien terveyserot tasaantuivat. Tänäpäin tilanne on kuitenkin se, että alimpaan tuloviidennekseen kuuluva mies kuolee 12 vuotta aiemmin kuin rikas, kun 20 vuotta sitten ero oli vielä vähän päälle seitsemän vuotta.

Teknologia ja edistysusko

Nousu ja laskukauden sukupolvet

Yhteiskunnassamme on monia jakoja ja tapoja tarkastella niitä. Kasvavan suosion ovat saaneet sukupolvien erotteluun perustuvat jaot. Niitä voidaan esittää hyvinkin hienojakoisesti, mutta selitysvoimaisimmalta näyttää sukupolvien erottelu kahteen ryhmään: nousu- ja laskukauden lapsiin. Nousukaudella aikuistuneilla ajan henki on optimistinen, arvot ovat pehmeitä; he ovat luottavaisia ja vaativia, asettavat odotuksia yhteiskunnalle ja työnantajalle.

Laskukauden aikana aikuistuneilla ajan henki on masentava/melankolinen ja arvot kovia; he ovat pakosta pärjääviä ja putoamista pelkääviä, eivätkä luota yhteiskuntaan tai työnantajiin.

Teknologia ratkaisijana ja uhkana

Teknologian eli ihmisen tietojen ja ymmärryksen karttuminen ja tämän tieto-aidon soveltaminen on ehtymätön muutosvoima.

Hyvää: tautien voittaminen, elinkaaren pidentyminen, ym ym

Huonoa: ympäristön tuhoutuminen, joukkotuhoaseet

Onko teknologia neutraalia?

Edistysuskon hiipuminen

Jos historioitsijana yrittää katsoa mikä riittävän pitkällä kaarella kuvattuna on meneillään niin voi sanoa, että tässä on kertomus edistysuskon noususta ja hiipumisesta. Edistysusko, käsitys siitä että historian kulku etenee vääjäämättömästi kohti parempia aikoja alkoi korvata staattisen tai syklisen aikakäsityksen alkoi murtautua ns. uuden ajan alussa ja yhdistyy erityisesti 1700-luvun valistusfilosofian läpimurtoon. Edistysusko ei ollut yhtenäinen aate ja se yhdisti niin Adam Smithin ja Karl Marxin kuin kapitalistin kuin kommunistin uskossa parempaan tulevaisuuteen, vaikka näkemykset siitä mitä tämä parempi tulevaisuus toisi tullessaan saattoivat poiketa hyvin jyrkästi.

Edistysuskon hiipumisella ei ole suoraa yhteyttä siihen, miten maailma on kehittynyt, eikä sitä selitä käsitys että maailma olisi muuttunut huonommaksi tai vaarallisemmaksi – mitä se ei esimerkiksi lapsikuolleisuuden, elinikäodotteen tai nälänhädän todennäköisyyden suhteen ainakaan ole tehnyt - vaan ennen muuta tulevaisuuteen kohdistuvien odotusten epävarmuus.

Edistysuskottomuus on siis sekin moniulotteista. Maailmanlopun povaajia on aina ollut, mutta meidän aikanamme väestöräjähdyks, ilmastomuutos ja joukkotuhoaseiden kehitys on antanut mahdollisuuden esittää tälle uskottavampia skenaarioita kuin vain jumalaiseen ilmoitukseen perustuvia. On myös Oswald Spenglerin jo kohta sata vuotta sitten *Länsimaiden perikadossa* ilmaisemaa kulttuuripessimismää. Tähän liittyy myös postmodernistinen näkemys suurten kertomusten päättymisestä. Se sijoittuu itse asiassa edistysuskon ja tuhoennusteiden välimaastoon sillä maailmanloppua suurempaa kertomusta ei ole.

Meillä ei voi olla mitään varmaa tietoa siitä meneekö maailma parempaan vai huonompaan suuntaan vai onko se peräti tuhoutumassa. Tällaisessa epävarmuuden maailmassa eläminen ei ole helppoa. Sen ei kuitenkaan tarvitse eikä se saa merkitä antautumista näköalattomuudelle ja toivottomuudelle.